

Башук Н. П.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Сучасна парадигма іншомовної освіти передбачає переорієнтацію навчального процесу з передачі знань на формування комунікативної компетентності. Комунікативний підхід при викладанні іноземної мови як новий лінгводидактичний метод виник у другій половині ХХ століття. Згідно з ним викладання іноземної мови повинно враховувати особливості реальної комунікації, а в основі процесу навчання повинна бути модель реального спілкування. Комунікативна компетентність, як зазначається у «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти», складається з трьох компонентів: лінгвістичної, соціолінгвістичної та прагматичної компетентності. При цьому лінгвістична компетентність включає в себе лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну та орфоепічну компетентності (Загальноєвропейські рекомендації, 2003: 162-164). Соціолінгвістична компетентність пов'язана зі здатністю оперувати лінгвістичними маркерами для позначення статусу, близькості стосунків комунікантів, регістру мовлення, а також розуміння діалектів, акцентів, паремій, при цьому важливу роль відіграють лінгвокраїнознавчі знання. (Загальноєвропейські рекомендації, 2003: 177-181) Прагматична компетентність охоплює формування навичок: вибору мовних засобів відповідно до інтенції (прохання, відмова, порада, комплімент); адекватної реакції на соціальні ситуації (формальність, ввічливість, рольові статуси); інтерпретації невербальних та контекстуальних сигналів, уміння породжувати цілісні дискурси та використовувати схеми інтеракції або моделі спілкування дотримуючись вимог зв'язності, логічної організації та

риторичної ефективності висловлювань (Маслова, 2015). Ф.С. Бацевич виділяє наступні складники комунікативної компетентності: мовна, дискурсивна, соціолінгвістична, іллокутивна, стратегічна та соціокультурна компетентності (Бацевич, 2004: 125-126).

На факультеті лінгвістики, де здобувачі вищої освіти опановують дві іноземні мови, формування комунікативної компетентності має свою специфіку, оскільки виникають проблеми як інтерференції, так і трансференції. Так, на початковому етапі вивчення німецької мови серед студентів з першою англійською мовою фонетична інтерференція проявляється при вимові слова *Student*, де 'u' можуть вимовляти як [ju] або у слові *von* можуть читати 'v' як [w]; складнощі виникають з розрізненням довгого закритого звука *e*: *Tee*, короткого відкритого звука *e*: *Teller*, довгого відкритого звука *e*: *Täler*. У німецькій мові потрібно звертати увагу студентів на наголос, оскільки він може змінювати значення слова, як наприклад: *wieder'holen* – повторювати, *'wiederholen* – повернути щось назад. Орфографічна інтерференція часто простежується у написанні слів з 'sch', де студенти використовують англійське буквосполучення 'sh'. Лексичну інтерференцію можемо спостерігати при вживанні дієслова 'bekommen' (отримувати) у значенні 'ставати' за аналогією з англійським дієсловом 'become'. Прикладами граматичної інтерференції може бути порушення рамкової конструкції у простих та складнопідрядних реченнях; неправильний порядок слів у підрядному реченні, де дієслова повинні стояти в кінці речення. Соціокультурна інтерференція може проявлятися у формі звертання, оскільки в англійській мові використовується універсальне *you*, тоді як в німецькій мові потрібно розрізняти *du* (у неформальному спілкуванні) та *Sie* (в офіційному спілкуванні); англійська мова зазвичай більш «м'яка», непряма (наприклад, "Could you please"...), в той час як в німецькій мові не завжди вживається *Konjunktiv II*, може стояти і *Indikativ* (*Können Sie bitte...*); англійський гумор часто базується на самоіронії або грі слів, у той час як німецькій – більш логічний і ситуаційний. Пунктуальність

для німецького соціокультурного простору є важливою нормою і запізнення навіть на 3-5 хвилин вважається неповагою, тоді як в англійській культурі ставлення до пунктуальності варіюється залежно від контексту – формального чи неформального, тобто на ділову зустріч у Великій Британії бажано прийти за 5-10 хвилин до початку, а на неформальну зустріч запізнення на 5-10 хвилин допустиме і сприймається спокійно.

Надзвичайно важливу роль при формуванні комунікативної компетентності відіграють автентичні матеріали, які характеризуються своєрідністю лексики і відображають особливості функціонування мови в природному мовному середовищі, менталітет та картину світу носіїв мови. Саме тому при вивченні німецької мови як другої іноземної викладачі факультету лінгвістики використовують підручники, видані в Німеччині, як наприклад: «Themen neu», «Spektrum», «Begegnungen», «Sicher», «Erkundungen», «Aspekte». Для більшого занурення у іншомовне середовище та для підвищення мотивації студентів на заняттях з німецької мови використовуються відеоматеріали, оскільки за рахунок застосування різних каналів отримання інформації підвищується ефективність навчання. Звичайно ж, викладачі звертають увагу на актуальність та типовість відеоматеріалу; на важливість лінгвокраїнознавчої інформації, яку містить відео; на його відповідність дидактичним, методичним та тематичним завданням освітнього компонента. Перед переглядом відеоматеріалу викладач пояснює країнознавчі реалії, паремії. Під час перегляду студенти виконують підготовлені викладачем завдання, які можуть варіюватися залежно від рівня мовної компетентності. Так, наприклад, для студентів з низьким рівнем можуть бути запропоновані вправи репродуктивного типу, як-от: відповісти на питання до відеофільму, розмістити репліки героїв фільму в правильній послідовності, визначити, чи правильні твердження до відеоматеріалу. Студентам з високим рівнем знань мови можна запропонувати після перегляду фільму більш творчі завдання, як наприклад: охарактеризувати головних героїв, розповісти про їхні

взаємини, переказати сюжет фільму, обговорити або подискутувати з проблематики фільму, написати резюме чи есе до фільму.

До переваг комунікативно-прагматичного підходу можна віднести активізацію студентів у процесі спілкування; розвиток міжкультурної обізнаності; підвищення мотивації завдяки практичній спрямованості завдань; формування саморефлексії та стратегій комунікативного самоконтролю. Ефективними формами роботи, що стимулюють активне спілкування, можуть бути також: проєктна діяльність, рольові ігри, дискусії і дебати, моделювання ситуацій. Педагогічна модель формування прагматичної компетентності при вивченні іноземної мови – це сукупність структурних компонентів, які складаються з чотирьох блоків: формулювання мети (вибір одиниць з прагматичним потенціалом); теоретичне обґрунтування (вибір принципів та підходів до навчання); технологічне забезпечення (вибір методів, засобів навчання); оцінка результатів (вибір критеріїв оцінювання) (Маслова, 2015: 4).

До викликів комунікативно-прагматичного підходу можна зарахувати: необхідність підготовки викладачів до аналізу комунікативно-прагматичного аспекту навчальних текстів; потреба в аутентичних ресурсах різного рівня складності; психологічні бар'єри деяких студентів, які не готові вільно говорити німецькою мовою; складності об'єктивного оцінювання комунікативних навичок студентів у великих групах. Проте, не слід зводити вивчення прагматики до формування стереотипів у студентів щодо норм поведінки, цінностей німецькомовного етносу, адже за кожним висловлюванням стоїть мовна особистість зі своїми віковими, статусними, інтелектуальними та емоційними характеристиками, фоновими знаннями, відмінностями у менталітеті. Викладач повинен також враховувати особливості мислення студентів, оскільки мова має служити засобом розвитку навичок критичного та творчого мислення, при цьому також слід звертати увагу на індивідуальні особливості студентів.

Отже, комунікативно-прагматичний підхід у викладанні німецької мови як другої іноземної забезпечує цілісне формування мовної особистості, здатної не лише граматично правильно, а й соціально доречно використовувати мову. У процесі вивчення німецької мови розвиток прагматичної компетентності забезпечується шляхом відбору автентичних матеріалів і створення вправ, які дають чітке уявлення про прагматику вживання комунікативних одиниць. У майбутньому доцільним було б також створення навчальних матеріалів, які враховують міжмовну інтерференцію та специфіку культурного контексту німецькомовних країн.

Список використаних джерел

1. Бацевич, Ф. С. (2004). Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія».
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Рада Європи. (2003). http://www.khotiv-nvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
3. Маслова, Т. Б. (2015). Прагматична складова іншомовної компетентності.
[https://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/maslova_Pragmatic %20component %20of %20foreign %20language %20competence.pdf](https://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/maslova_Pragmatic%20component%20of%20foreign%20language%20competence.pdf)